



جغرافیا و روابط انسانی، تابستان ۱۴۰۵، دوره ۹ شماره ۲، صص ۶۳۶-۶۲۲

واکاوی و بازشناسایی شاخص های برنامه ریزی و طراحی منظر شهری ۲۴ ساعته^۱

داود وفاداری کمارعلیا^۱، حسین نظم فر^{۲*}، احمد حامی^۳، محمدحسن یزدانی^۴

۱- دانشجوی دکتری تخصصی برنامه ریزی شهری، گروه برنامه ریزی شهری و روستایی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه محقق اردبیلی

۲- گروه جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران nazmfar@tabrizu.ac.ir

۳- دانشیار گروه مهندسی فضای سبز، دانشکده کشاورزی، دانشگاه تبریز

۴- استاد برنامه ریزی شهری، گروه برنامه ریزی شهری و روستایی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه محقق اردبیلی

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۵/۰۷

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۰۴/۰۸

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۱/۳۱

چکیده

مناظر شهری از مهم ترین فضاهای شهری محسوب می شوند و می توانند در پویایی و جنب و جوش شبانه روزی محیط های شهری نقش قابل توجهی را ایفا نمایند. بر همین اساس هدف از تحقیق حاضر واکاوی و بازشناسایی شاخص های برنامه ریزی و طراحی منظر شهری ۲۴ ساعته می باشد. در راستای دستیابی به هدف تحقیق از منابع کتابخانه ای برای نگارش مقدمه و مصاحبه نیمه ساختاریافته از متخصصین امر در دو مرحله به جهت مشخص نمودن شاخص ها بهره گرفته شد که جامعه آماری از ۱۹ متخصص تشکیل گردید. در مصاحبه اول شاخص ها به دست آمد سپس در مصاحبه دوم با تشکیل ماتریس بازیگر-هدف اهمیت شاخص ها مشخص شد. در ادامه داده های به دست آمده در نرم افزارهای مکتور و اطلس تی آی وارد گردیده و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. نتایج نشان داد شاخص های تفریحات شبانه روزی، روشنایی مناسب، نورپردازی جذاب، امنیت و ایمنی و پارک های شهری شبانه روزی با اهمیت ترین و شاخص رویدادهای آموزشی شبانه روزی کم اهمیت ترین شاخص در برنامه ریزی و طراحی منظر شهری ۲۴ ساعته می باشد. به طور کلی می توان بیان نمود که برنامه ریزان و طراحان شهری باید به شاخص های مطرح شده در تحقیق حاضر و بر اساس اولویت بندی برای برنامه ریزی و طراحی منظر شهری ۲۴ ساعته توجه ویژه داشته باشند تا با ایجاد منظر شهری مطلوب شرایط حضور شهروندان را در مناظر شهری در ساعات مختلف شبانه روز آماده نموده و رضایت آنان را کسب کنند. همچنین سبب آرامش افراد جامعه در گروه ها و اقشار مختلف شوند. **کلیدواژه:** فضاهای شهری، فضاهای باز شهری، فضاهای سبز شهری، پارک های شهری، منظر شهری شبانه

^۱ این مقاله برگرفته از رساله دکتری تخصصی نویسنده اول با عنوان تبیین و بازشناسایی شاخص های برنامه ریزی و طراحی منظر شهری در راستای دستیابی به شهر سرزنده می باشد.

^۲ nazmfar@uma.ac.ir

شهرها به خصوص در کشورهای جهان سوم با توجه به نقش ها و عملکردهایشان با مشکلات گوناگونی مواجه هستند و همین مشکلات باعث به خطر افتادن مراکز شهری و وجود خطر نابودی و انحطاط تدریجی این مراکز گردیده است. اساسی ترین این مشکلات را می توان در مواردی همچون ناسازگاری فضاها، فعالیت ها و تراکم بیش از حد جمعیت و فعالیت، ترافیک شدید و ضعف شبکه حمل و نقل عمومی، خالی شدن تدریجی از جمعیت ساکنین و ایجاد فضاهای بی دفاع و غیرپویا، نبود جمعیت در ساعت های غیرفعال (شب ها) که به ضعف امنیت منجر می شود، نبود طراحی مناسب و منسجم در مقیاس انسانی خلاصه کرد و لذا با در نظر گرفتن مشکلات مذکور باید از طریق اتخاذ راهکارها و تصمیمات مدیریتی و برنامه ریزی مناسب در راستای استقرار عملکردها و فضاهای متناسب با شهرنشینی و شهروندان جدید اقدام نمود تا حیات و پویایی شهر تأمین شود (اخوان صراف و همکاران، ۱۳۹۳). شهرنشینی محصول توسعه اجتماعی و اقتصادی تا مرحله معینی است و فرآیند پیچیده ای است که در آن عوامل بسیاری مانند جمعیت، اقتصاد و جامعه در تعامل هستند (Chan, 2010, Zhong and Chen, 2022).

شهرها نقش چند وجهی در توسعه اجتماعی دارند. شهرنشینی یک نیاز اجتناب ناپذیر برای ارتقای پیشرفت اجتماعی است (Guan et al, 2018, Zhong and Chen, 2022) و رفاه ساکنان شهری نیز ارتباط تنگاتنگی با آن دارد (Kamei et al, 2021, Zhong and Chen, 2022) در حال حاضر، بیش از نیمی از جمعیت انسانی جهان (۵۵٪) در شهرها زندگی می کنند (UN-Habitat, 2022 Syamili et al, 2023) اما انتظار می رود این نسبت تا سال ۲۰۵۰ به ۶۸٪ افزایش یابد (UN, 2019, Syamili et al, 2023). رفاه ساکنان شهری برای تحقق حداکثر پتانسیل آنها در مواجهه با عوامل استرس زای روزمره زندگی شلوغ شهری بسیار مهم است (Houlden et al, 2018, Syamili et al, 2023). عوامل محیطی شهرها به طور فزاینده ای با کیفیت زندگی و رفاه در بافت های شهری مرتبط است (Mouratidis, 2018, Patino et al, 2023). بسیاری از نظریه های شهری، از جمله شهر فشرده، شهرسازی جدید و رشد هوشمند نشان می دهند که بسیاری از عناصر منظر شهری، مانند کاربری مختلط و خیابان های قابل پیاده روی، ویژگی های اساسی یک شهر پر جنب و جوش هستند (Craven and Wellman, 1973, Jacobs, 1961, Katz et al, 1994, Smith, 2002).

منظر شهری ترکیبی از تمام عناصری (عناصر مصنوعی. طبیعی) است که به صورت بصری در داخل شهر درک می شوند (Conzen, 1960, 2004, Zhang et al, 2019). منظر شهری، یعنی شکل فیزیکی نواحی شهری که به طور گسترده ای با استفاده از روش های مورفوژنتیک مؤثرتر کاوش و روشن شده است (Oliveira and Medeiros, 2016, Ye et al, 2017). شناخت واحدهای منظر شهری جنبه اساسی این بعد از فضاهای شهری است و شامل سه مولفه نقشه شهر، فرم ساختمان و کاربری اراضی می باشد. رابطه سه مولفه منظر شهری با یکدیگر و با فعالیت هایی

که در یک مکان خاص رخ می دهد باید درک شود. فضای مادی شهری به خودی خود نشاط ندارد، بلکه بر رفتار و روان افراد تأثیر می گذارد و در نتیجه نشاط شهری را تحت تأثیر قرار می دهد (Zhang et al, 2021).

مهم ترین راه های ارتباطی انسان با محیط اطراف را حواس پنجگانه تشکیل می دهد و بین حواس، بینایی از اهمیت زیادی برخوردار است و بخش بزرگ اطلاعات پیرامونی هر فرد شامل مواردی است که دیده می شوند (علوی طبری، ۱۳۹۵). وقتی تاریکی در شب شروع می شود با خود آشفته گی و هراس به دنبال می آورد زیرا علت این است که در همه ی فرهنگ ها نماد و نشانه ای از ظلمت، جنایت و ترس است به همین دلیل با شکل گیری شهرها و گسترش شهر نشینی مردم برای آسایش و امنیت خود از هر امکانات و وسایلی برای ایجاد روشنایی و نور استفاده کردند (بمانیان و همکاران، ۱۳۸۸). یک فضای عمومی خوب باید قابلیت استفاده در هر زمان از شبانه روز را دارا باشد، علاوه بر آن، حضور مردم در ساعات مختلف شبانه روز می تواند شاخصی برای فضاهای عمومی موفق محسوب گردد. زندگی کردن در شب تأثیر قابل توجهی در توسعه اقتصاد داخلی شهرها بر جای می گذارد و در تولید، توزیع و سازمان دهی صنعت گردشگری نقش مهمی را ایفا می نماید. انجام اقدامات کمکی گوناگونی همانند فرهنگی، اجتماعی و تفریحی در پایان ساعات کاری باعث تولید مجدد در فضاهای شهری می گردد؛ به علاوه، سبب جذابیت و سرزندگی بیشتر این مناطق برای ساکنان و بازدیدکنندگان می شود. دمای بالای روز و اثر آن بر آلودگی فضاهای منظر شهری از نکات دیگری می باشد که فعالیت های تفریحی و گردشگری در شب را به خصوص برای افرادی که فرصت انجام فعالیت های تفریحی در روز را ندارند، مطلوب می نماید. فضای فرهنگی غنی زندگی شبانه همه اقدامات بشری که به جهت افزایش سطح کیفی زندگی و در ساعات شب درون جامعه انسانی به وقوع می پیوندد و باعث تداوم فعالیت جامعه و پویایی آن می شود؛ زندگی شبانه آن جامعه را شکل می دهد. جامعه مذکور می تواند یک محدوده، منطقه و یا کل شهر را شامل گردد. تالارها، سالن های ورزشی، سینما، فروشگاه ها، رستوران ها و کافه های ۲۴ ساعته یک محیط شهری شرایط را فراهم می نمایند تا شخص بتواند با هر الگوی کاری خود، از تعادل کاری و زندگی مهیج برخوردار گردد (Jacobs, 2002, Nita, 2020, کشاورزی و همکاران، ۱۴۰۲).

با توجه به مطالب بیان شده می توان گفت منظر شهری از ارکان مهم شهرها محسوب می شود و لذا باید مورد توجه برنامه ریزان شهری، طراحان شهری و مسئولین مربوطه قرار گیرد. در همین راستا هدف از تحقیق حاضر واکاوی و بازنشاسایی شاخص های برنامه ریزی و طراحی منظر شهری ۲۴ ساعته می باشد و سوال پژوهش نیز به اینصورت می باشد که شاخص های برنامه ریزی و طراحی منظر شهری ۲۴ ساعته چه می باشند؟ همچنین در ارتباط با نوآوری تحقیق حاضر می توان بیان نمود بازنشاسایی و اولویت بندی شاخص های منظر شهری ۲۴ ساعته در قالب یک مقاله در سایر تحقیقات مشابه دیده نشده است و این بازنشاسایی و اولویت بندی شاخص ها می تواند در تحقیقات و امور

اجرایی متخصصین مربوطه مورد استفاده قرار گیرد و نیز در تحقیقات گذشته منظر شبانه را فقط در نورپردازی خلاصه کرده اند و تنها به این مسئله توجه گردیده است.

مواد و روش تحقیق

روش تحقیق

این پژوهش با توجه به روش جمع آوری اطلاعات و مواد و روش ها از منظر غایت و هدف از نوع تحقیق کاربردی و از منظر ماهیت و روش از نوع تحقیق توصیفی می باشد.

جامعه آماری

جامعه آماری پژوهش حاضر شامل متخصصین امر در رشته های مرتبط با موضوع و هدف تحقیق می باشند.

نمونه و روش نمونه گیری

در این پژوهش از روش نمونه گیری گلوله برفی بهره گرفته شده است و در حین مصاحبه از متخصصین، درخواست معرفی نفر بعدی در همان تخصص مصاحبه شونده ارائه گردیده شد که در نهایت از ۱۹ نفر در پنج شاخه یا تخصص مرتبط با موضوع و هدف تحقیق مصاحبه نیمه ساختاریافته در دو مرحله به عمل آمد و به دلیل دستیابی به پاسخ های تکراری متعدد و رسیدن به اشباع نظری مصاحبه با این تعداد متخصص متوقف گردید.

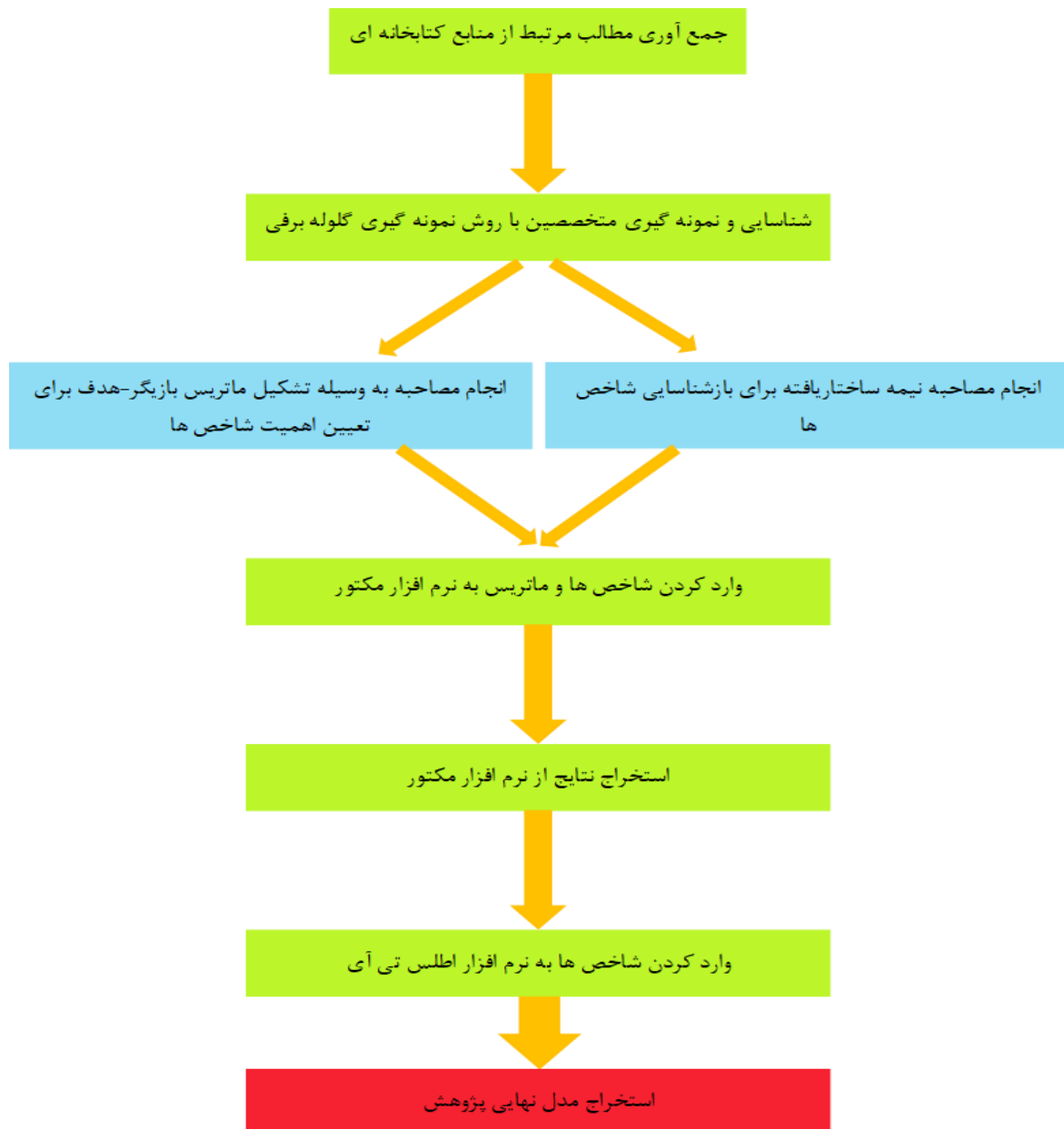
ابزارهای جمع آوری داده ها

در پژوهش حاضر از منابع کتابخانه ای همچون مقالات مرتبط برای نگارش مقدمه و مصاحبه نیمه ساختاریافته در دو مرحله به جهت دستیابی به شاخص ها استفاده شد و با استفاده از نرم افزار مکتور و نرم افزار اطلس تی آی تحلیل صورت گرفت.

روش تجزیه و تحلیل داده ها

در ابتدا برای دستیابی به شاخص های منظر شهری سلامت محور با متخصصان مصاحبه نیمه ساختاریافته صورت گرفت که در تجزیه و تحلیل داده های به دست آمده از روش تحلیل ساختاری استفاده گردید و متون به دست آمده از مصاحبه های انجام شده واژه به واژه و سطر به سطر مورد بررسی قرار گرفته و ارتباط بین کدهای موجود در آن ها کشف گردید، سپس این متون وارد نرم افزار اطلس تی آی شد و کوتیشن ها و کدبندی های مورد نظر انجام گرفته و ارتباط بین کدهای مستخرج شده از طریق ابزارهای موجود در نرم افزار تعریف گردید و در نهایت این ارتباطات به صورت مدل نهایی از نرم افزار استخراج شد و در نهایت ۲۳ شاخص در این رابطه به دست آمد. سپس در مصاحبه دوم با تشکیل ماتریس بازیگر-هدف از متخصصان درخواست گردید به هر کدام از شاخص ها از ۴- تا ۴ امتیاز دهند که در آن عدد ۰ بدون نظر، عدد ۴ بیشترین امتیاز و عدد ۴- کمترین امتیاز را نشان می دهد. پس از جمع آوری پاسخ های داده شده، امتیازات اختصاص یافته به هر کدام از شاخص ها از طرف متخصصان دارای یک زمینه تخصصی

میانگین گیری شده و در ماتریس بازیگر-هدف نرم افزار مکتور وارد گردید. این فرآیند برای هر پنج تخصص شرکت کننده (شهرسازان، برنامه ریزان شهری، معماران منظر، مهندسان فضای سبز و جامعه شناسان) در تحقیق انجام گرفت تا ماتریس بازیگر-هدف نهایی به طور کامل تکمیل گردید. در ادامه تحلیل های لازم بر روی ماتریس به دست آمده در نرم افزار مکتور انجام گرفت و نتایج نهایی حاصل شد (مطابق شکل ۱).

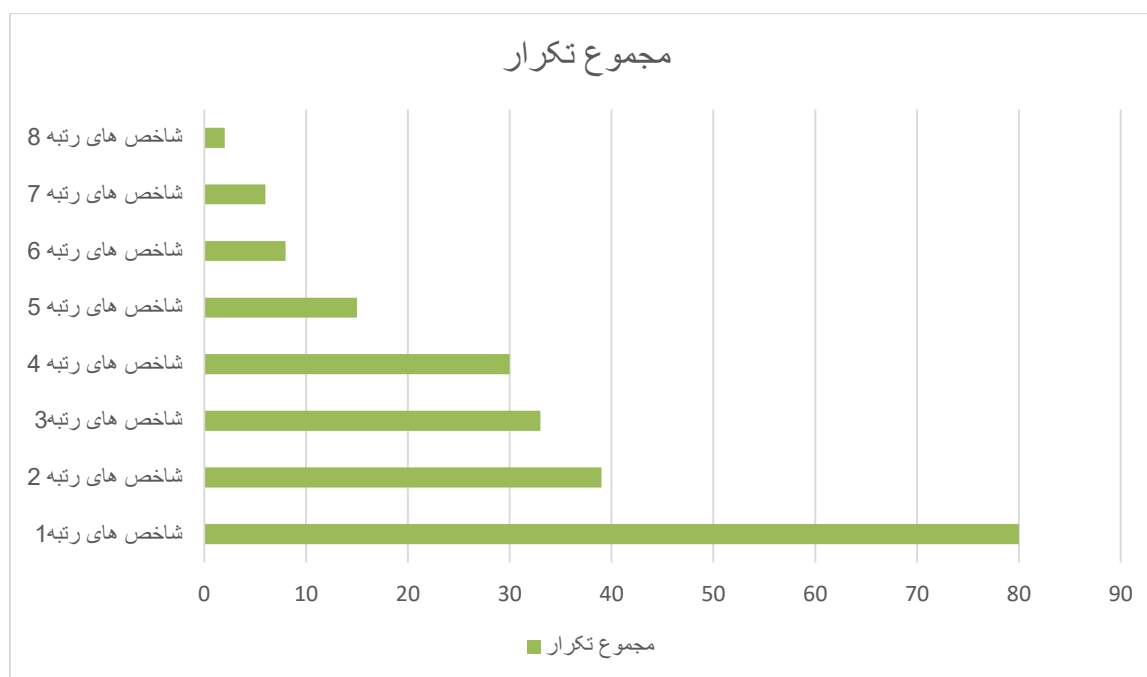


شکل ۱. فرآیند انجام تحقیق

نتایج

شاخص های منظر شهری ۲۴ ساعته

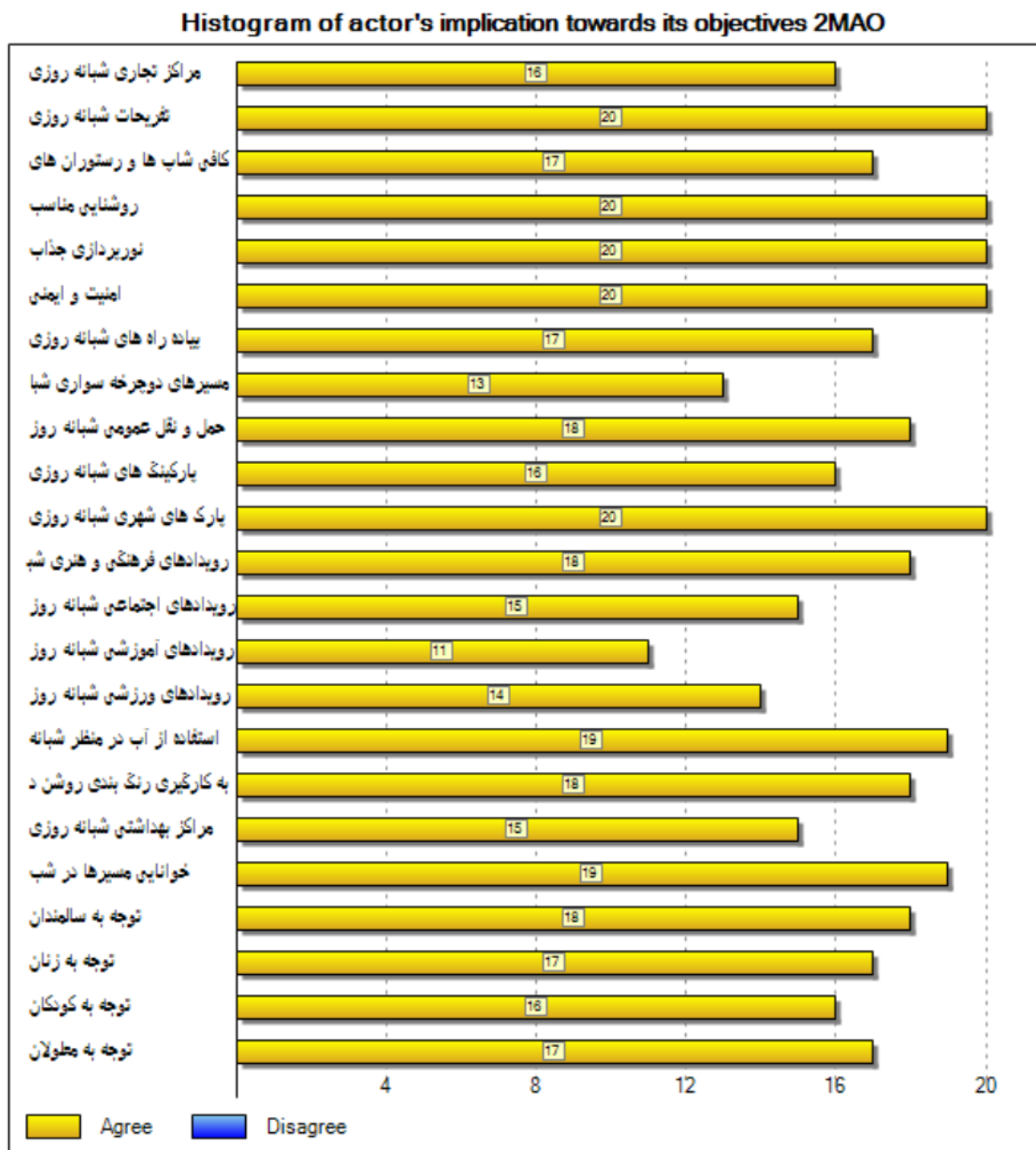
پس از واکاوی و بررسی داده های به دست آمده تعداد ۲۳ شاخص به طور نهایی به دست آمد که شاخص های تفریحات شبانه روزی، روشنایی مناسب، نورپردازی جذاب، امنیت و ایمنی و پارک های شهری شبانه روزی بیشترین تکرار را از جانب متخصصین به خود اختصاص داده اند و شاخص رویدادهای آموزشی شبانه روزی کمترین تعداد تکرار را نشان می دهد. همچنین شاخص های قرار گرفته در رتبه دوم شامل استفاده از آب در منظر شبانه، به کارگیری رنگ بندی روشن در منظر شهری و خوانایی مسیرها در شب، شاخص های قرار گرفته در رتبه سوم شامل حمل و نقل عمومی شبانه روزی، رویدادهای فرهنگی و هنری شبانه روزی و توجه به سالمندان، شاخص های قرار گرفته در رتبه چهارم شامل کافی شاپ ها و رستوران های شبانه روزی، پیاده راه های شبانه روزی، توجه به زنان و توجه به معلولان، شاخص های قرار گرفته در رتبه پنجم شامل مراکز تجاری شبانه روزی، پارکینگ های شبانه روزی و توجه به کودکان، شاخص های قرار گرفته در رتبه ششم شامل رویدادهای اجتماعی شبانه روزی و مراکز بهداشتی شبانه روزی و شاخص های قرار گرفته در رتبه هفتم شامل رویدادهای ورزشی شبانه روزی و مسیرهای دوچرخه سواری شبانه روزی می باشد (مطابق شکل ۲).



شکل ۲. مجموع تکرار شاخص های منظر شهری ۲۴ ساعته از جانب متخصصین

اهمیت شاخص های منظر شهری ۲۴ ساعته

بررسی میزان اهمیت شاخص های منظر شهری ۲۴ ساعته بر اساس ماتریس بازیگر-هدف و تحلیل نرم افزار مکتور نشان داد که شاخص های تفریحات شبانه روزی، روشنایی مناسب، نورپردازی جذاب، امنیت و ایمنی و پارک های شهری شبانه روزی با امتیاز ۲۰ در بالاترین مرتبه اهمیت قرار گرفتند. همچنین شاخص های استفاده از آب در منظر



شکل ۳. میزان اهمیت شاخص های منظر شهری ۲۴ ساعته

شبانه و خوانایی مسیرها در شب با امتیاز ۱۹ در رتبه دوم، شاخص های شامل حمل و نقل عمومی شبانه روزی، به کارگیری رنگ بندی روشن در منظر شهری، رویدادهای فرهنگی و هنری شبانه روزی و توجه به سالمندان با امتیاز در رتبه سوم، شاخص های کافی شاپ ها و رستوران های شبانه روزی، پیاده راه های شبانه روزی، توجه به زنان و توجه به معلولان با امتیاز ۱۷ در رتبه چهارم، شاخص های مراکز تجاری شبانه روزی، پارکینگ های شبانه روزی و توجه به کودکان با امتیاز ۱۶ در رتبه پنجم، شاخص های رویدادهای اجتماعی شبانه روزی و مراکز بهداشتی شبانه روزی با امتیاز ۱۵ در رتبه ششم، شاخص های رویدادهای ورزشی شبانه روزی و مسیرهای دوچرخه سواری شبانه روزی با امتیاز ۱۴ در رتبه هفتم و شاخص رویدادهای آموزشی شبانه روزی با امتیاز ۱۱ در رتبه هشتم قرار گرفتند (مطابق شکل ۳).

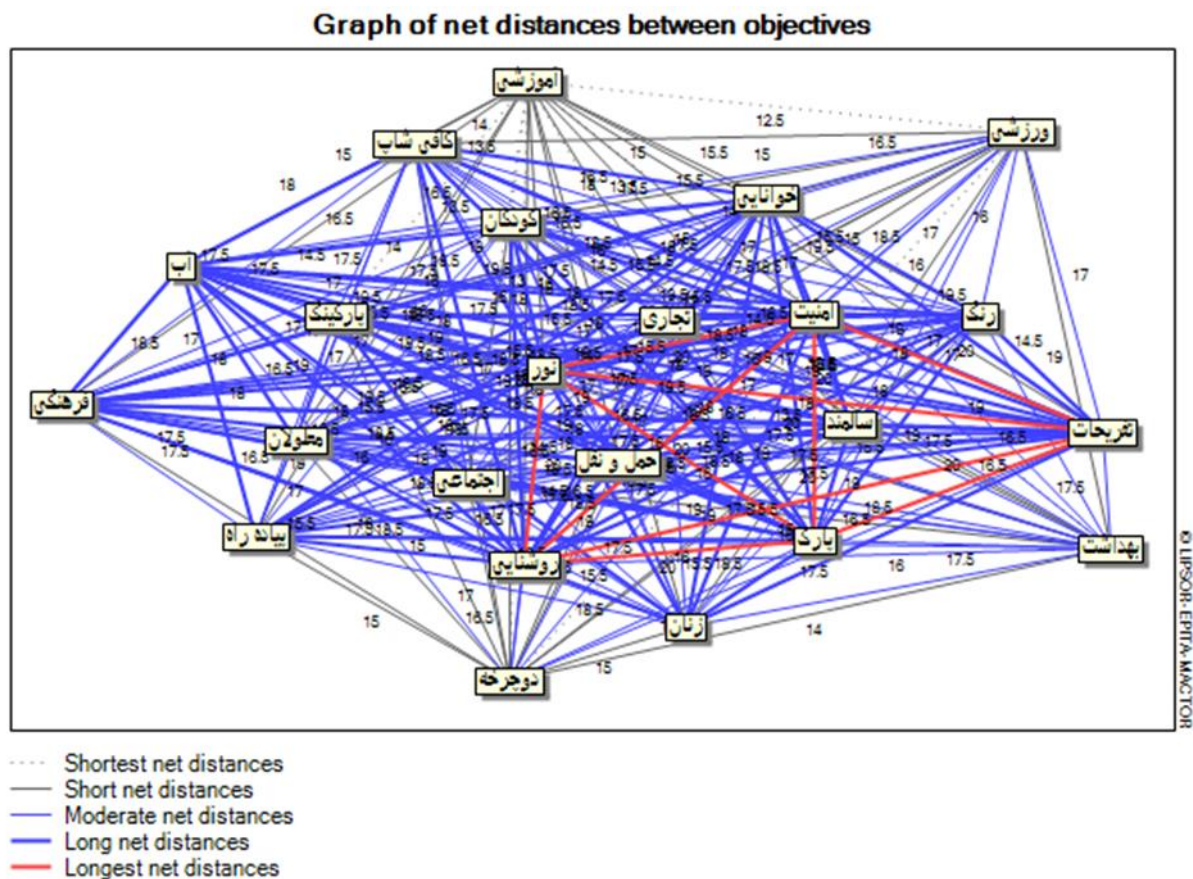
فاصله خالص بین شاخص های منظر شهری ۲۴ ساعته

فاصله خالص بین شاخص ها نشان می دهد که شاخص های تفریحات شبانه روزی، روشنایی مناسب، نورپردازی جذاب، امنیت و ایمنی و پارک های شهری شبانه روزی دارای بیشترین همگرایی با یکدیگر بوده و میزان توجه متخصصان در ارتباط با این شاخص ها را نمایان می سازد که لزوم بهره گیری شاخص های مذکور در برنامه های شهری را مشخص می نماید. همچنین از همگرایی های قوی می توان به همگرایی بین شاخص های استفاده از آب در منظر شبانه، حمل و نقل عمومی شبانه روزی، به کارگیری رنگ بندی روشن در منظر شهری و خوانایی مسیرها اشاره نمود که در تحلیل ها آشکار گردیده است. در مقابل ضعیف ترین همگرایی را شاخص رویدادهای آموزشی شبانه روزی با سایر شاخص های مذکور نشان می دهد. در همین راستا شاخص های رویدادهای ورزشی شبانه

روزی، رویدادهای اجتماعی شبانه روزی، مراکز بهداشتی شبانه روزی و مسیرهای دوچرخه سواری شبانه روزی از ضعیف ترین همگرایی ها شناخته شدند (مطابق شکل ۴).

همگرایی بین بازیگران (متخصصین)

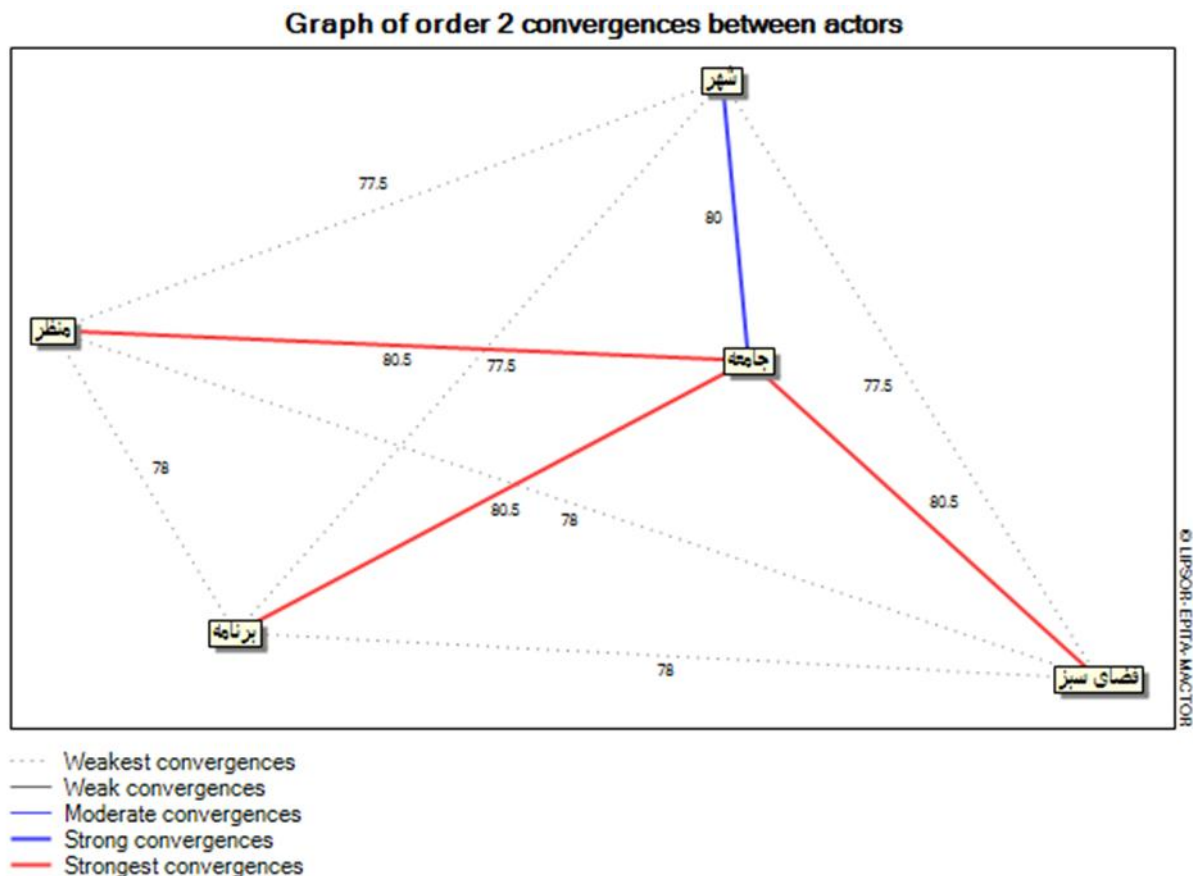
همگرایی بین بازیگران یا همان متخصصین حاضر در تحقیق نشان می دهد که جامعه شناسان با برنامه ریزان شهری،



توافق شکل ۵. میزان همگرایی بین بازیگران (متخصصین)

معماران منظر و مهندسان فضای سبز با امتیاز ۸۰/۵ دارای قوی ترین همگرایی یا به عبارت دیگر دارای بیشترین در ارتباط با میزان اهمیت شاخص های منظر شهری ۲۴ ساعته می باشند در مقابل شهرسازان با معماران منظر، برنامه ریزان شهری و مهندسان فضای سبز با امتیاز ۷۷/۵ دارای ضعیف ترین همگرایی یا به عبارت دیگر دارای کمترین توافق در ارتباط با میزان اهمیت شاخص های منظر شهری ۲۴ ساعته بوده است. از دیگر همگرایی های قوی بین متخصصین در ارتباط با میزان اهمیت شاخص های تحقیق می توان به همگرایی بین شهرسازان و جامعه شناسان با

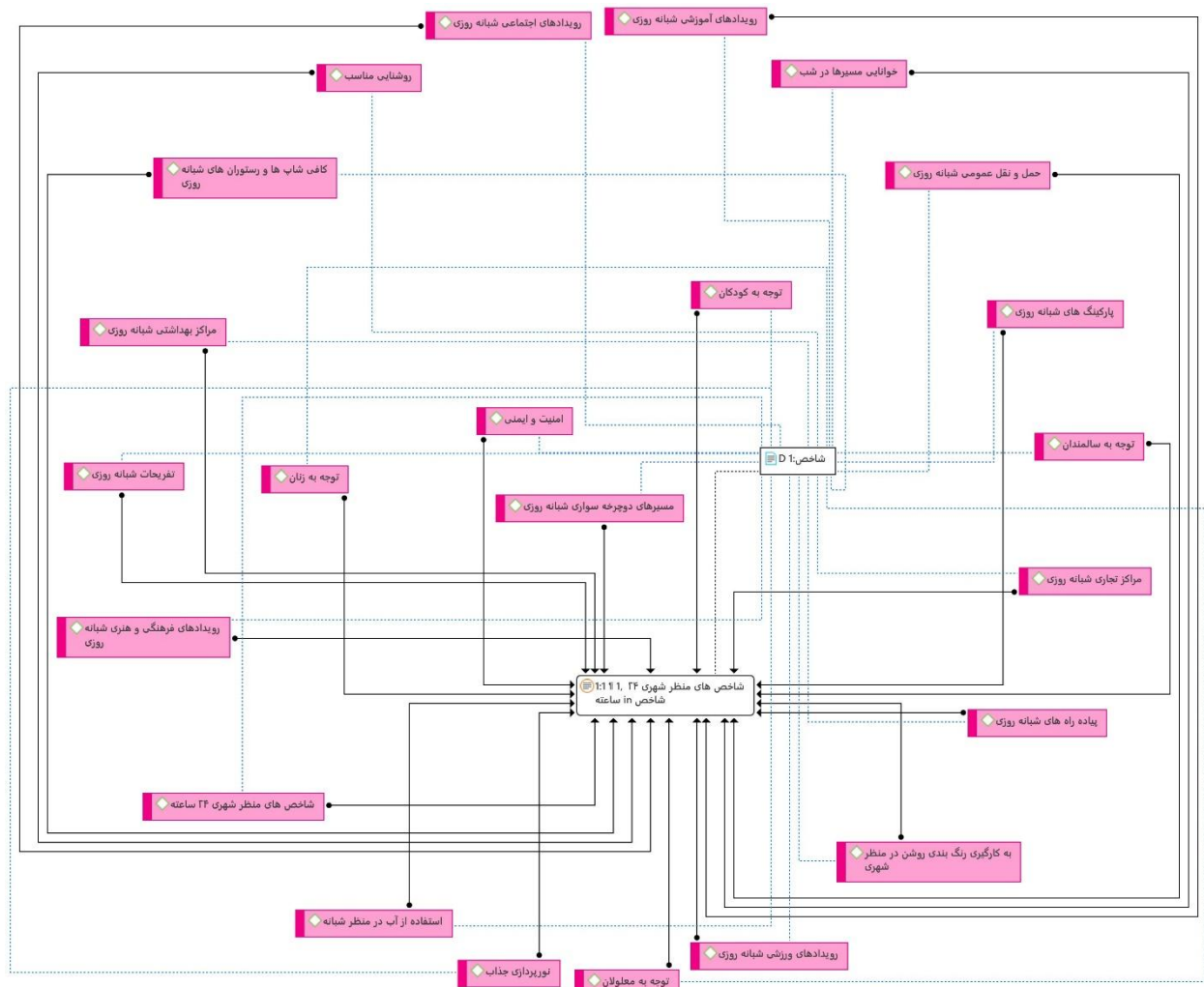
امتیاز ۸۰، همگرایی بین برنامه ریزان شهری و معماران منظر و مهندسان فضای سبز با امتیاز ۷۸ اشاره نمود (مطابق شکل ۵).



شکل ۵. میزان همگرایی بین بازیگران (متخصصین)

در مجموع بررسی ها می توان بیان نمود که شاخص های تفریحات شبانه روزی، روشنایی مناسب، نورپردازی جذاب، امنیت و ایمنی و پارک های شهری شبانه روزی بیشترین تکرار را از جانب متخصصین به خود اختصاص داده اند و شاخص رویدادهای آموزشی شبانه روزی کمترین تعداد تکرار را نشان می دهد که همین نتایج به طور یکسان در بخش اهمیت و همگرایی (فاصله خالص) شاخص های منظر شهری سلامت محور مشاهده می گردد که نشان از پیوستگی نتایج و قابل اعتماد بودن آن ها می باشد. در ادامه می توان به همگرایی بین جامعه شناسان با برنامه ریزان شهری، معماران منظر و مهندسان فضای سبز اشاره نمود که بیشترین همگرایی را داشته اند که نشان دهنده همسویی و هم راستایی نظرات متخصصین شهری با جامعه شناسان بوده و اهمیت مبانی جامعه شناسی و اولویت دهی به شهروندان از جانب متخصصین شهری را نمایان می سازد. در بررسی منابع مرتبط مشخص گردید که پژوهشی هم راستای تحقیق حاضر وجود ندارد که در آن به واکاوی و بازشناسایی شاخص های برنامه ریزی و طراحی منظر شهری ۲۴ ساعته به صورت کامل و دقیق پرداخت شود تا همه ابعاد منظر شهری ۲۴ ساعته را پوشش

دهد. لذا می توان گفت نوآوری پژوهش حاضر بازنشاسایی و اولویت بندی شاخص های منظر شهری ۲۴ ساعته به جهت برنامه ریزی و طراحی مناسب این فضاها و اماکن می باشد. شاخص های تحقیق حاضر ابعاد مورد نیاز متخصصین جهت برنامه ریزی و طراحی را با استفاده از روش تحقیق کیفی و متناسب با موضوع استخراج نموده و برای اولین بار در قالب یک مقاله ارائه می نماید (مطابق شکل ۶).



شکل ۶. مدل نهایی مستخرج شده از نرم افزار اطلس تی آی برای شاخص های منظر شهری ۲۴ ساعته

نتیجه گیری

مناظر شهری از مهم ترین فضاهای شهری محسوب می شوند که باید فرآیند برنامه ریزی و طراحی فضاهای مذکور باید مورد توجه متخصصین امر قرار گیرد. این فضاها می توانند نقش قابل توجهی را در پویایی شبانه روزی شهرها ایفا نمایند. لذا در همین راستا پژوهش حاضر به جهت واکاوی و بازنشاسایی شاخص های منظر شهری ۲۴ ساعته انجام گرفت و مشخص گردید که شاخص های تفریحات شبانه روزی، روشنایی مناسب، نورپردازی جذاب، امنیت و ایمنی و پارک های شهری شبانه روزی پرتکرارترین، با اهمیت ترین و همگرا ترین شاخص ها معرفی گردیدند و

به این معنی می باشد که شاخص های مذکور باید در اولویت برنامه ریزی متخصصین قرار گیرد. به طور واضح می توان بیان نمود که برنامه ریزان و طراحان شهری باید نورپردازی مناسب را در ارکان مختلف منظر شهری همچون نورپردازی آبنما، درختان، نماهای ساختمان و پیاده راه ها اعمال نمایند و در همین راستا به روشنایی معابر، پارک های شهری و خیابان ها توجه داشته باشند. همچنین باید فضاهایی جهت برنامه ریزی و طراحی تفریحات شبانه روزی را در نظر داشته باشند در ادامه می توان به طراحی پارک های شهری با کاربری ۲۴ ساعته نیز اشاره نمود که تاثیر بسزایی در ایجاد منظر شهری ۲۴ ساعته خواهد داشت. در نهایت اجرای شاخص های مذکور و سایر شاخص های منظر شهری ۲۴ ساعته بستگی به دارا بودن امنیت و ایمنی در فضاهای شهری می باشد بنابراین برنامه ریزی و طراحی در جهت ایجاد محیط های شهری امن و ایمن باید در اولویت کاری طراحان و برنامه ریزان شهری قرار گیرد. در مقابل شاخص رویدادهای آموزشی شبانه روزی کم تکرارترین، کم اهمیت ترین و کم همگراترین شاخص معرفی گردید و به این معنی می باشد که شاخص مذکور باید بعد از توجه و استفاده از شاخص های با اهمیت تر در برنامه ریزی متخصصین مربوطه قرار گیرد و به آن پرداخته شود. شهروندان می توانند با شرکت در فعالیت های آموزشی اطلاعات و دانش شهروندی خود را بالا ببرند و در ساخت یک شهر کامل نقش شهروندی خود را ایفا نمایند. در ادامه می توان به شاخص های رتبه دوم اشاره نمود که شامل استفاده از آب در منظر شبانه و خوانایی مسیرها در شب می باشد لذا متخصصین باید به بهره گیری از عنصر آب در محیط های شهری توجه ویژه ای داشته باشند چرا که تاثیرات مثبت حضور آب در منظر شهری شبانه از طریق ایجاد صدا و دارا بودن نورپردازی غیر قابل انکار می باشد. همچنین خوانایی مسیرها در شبانه روز و دسترسی راحت به مقاصد مختلف از ارکان مهم منظر شهری ۲۴ ساعته می باشد. شاخص های رتبه سوم در برگیرنده حمل و نقل عمومی شبانه روزی، به کارگیری رنگ بندی روشن در منظر شهری، رویدادهای فرهنگی و هنری شبانه روزی و توجه به سالمندان می باشد. در این راستا برنامه ریزان و طراحان شهری باید توجه ویژه ای به دسترسی شهروندان به حمل و نقل عمومی در طی ساعات مختلف شبانه روز داشته باشند تا شهروندان از حضور در محیط های شهری در ساعات مختلف شبانه روز به سبب دسترسی به حمل و نقل عمومی نگرانی نداشته باشند. در ادامه می توان گفت رنگ بندی مناظر شهری نقش بسزایی در پویایی آن ها دارد و لذا رنگ بندی روشن می تواند در زیبایی و جذابیت منظر شبانه تاثیرگذار باشد. ایجاد فضاهایی جهت شرکت شهروندان در فعالیت های فرهنگی و هنری در طی ساعات مختلف می تواند در پویایی منظر شهری اثر گذار باشد همچنین توجه به نیازها و شرایط متفاوت سالمندان در برنامه ریزی و طراحی منظر شهری شبانه امری مهم و ضروری تلقی می گردد. شاخص های رتبه چهارم شامل کافی شاپ ها و رستوران های شبانه روزی، پیاده راه های شبانه روزی، توجه به زنان و توجه به معلولان می باشد در همین راستا برنامه ریزان و طراحان شهری با در نظر گرفتن فضاهایی جهت ایجاد کافی شاپ ها و رستوران ها و پیاده راه های شبانه روزی شرایط را برای حضور شهروندان در ساعات مختلف شبانه روز در

سطح شهر فراهم نمایند و همچنین در برنامه ریزی و طراحی محیط های شهری به شرایط و نیازهای زنان و شرایط و نیازهای افراد دارای معلولیت توجه ویژه داشته باشند. شاخص های رتبه پنجم شامل مراکز تجاری شبانه روزی، پارکینگ های شبانه روزی و توجه به کودکان می گردد. پس باید متخصصین شهری با ایجاد مراکز تجاری و پارکینگ های شبانه روزی این بخش از نیازهای شهروندان را نیز برطرف نمایند و همچنین به شرایط و نیازهای کودکان در طراحی و برنامه ریزی منظر شبانه دقت نظر داشته باشند. شاخص های رتبه ششم شامل رویدادهای اجتماعی شبانه روزی و مراکز بهداشتی شبانه روزی می باشد لذا طراحان و برنامه ریزان شهری با طراحی و برنامه ریزی فضاهایی جهت برگزاری رویدادهای اجتماعی در ساعات مختلف شبانه روز و در نظر گرفتن مراکز بهداشتی ۲۴ ساعته این نوع از نیازهای افراد جامعه برای حضور در محیط های شهری ۲۴ ساعته را بر طرف کنند و شاخص های رتبه هفتم شامل رویدادهای ورزشی شبانه روزی و مسیرهای دوچرخه سواری شبانه روزی می باشد و می توان گفت اگر طراحان و برنامه ریزان شهری به نیازهای ورزشی شهروندان در محیط های شهری توجه نمایند حضور آن ها در این محیط ها افزایش خواهد یافت و همچنین با طراحی و برنامه ریزی مناسب جهت ایجاد مسیرهای دوچرخه سواری بخشی از نیازهای شهروندان در جا به جایی و رفت و آمد در فضاهای شهری در ساعات مختلف شبانه روز را بر طرف نمایند.

به طور کلی می توان بیان نمود که برنامه ریزان و طراحان شهری باید به شاخص های مطرح شده در تحقیق حاضر و بر اساس اولویت بندی برای برنامه ریزی و طراحی منظر شهری ۲۴ ساعته توجه ویژه باشند تا با ایجاد منظر شهری مطلوب شرایط حضور شهروندان را در مناظر شهری در ساعات مختلف شبانه روز مهیا نموده و رضایت آنان را کسب کنند. همچنین سبب آرامش افراد جامعه در گروه ها و اقشار مختلف شوند.

منابع

- اخوان صراف، امیرمحمد. خسروی دانش، امید. مظاهری، راحله. زمانی، بهار. (۱۳۹۳). منظر شبانه شهر (رویکردی در طرح راهبردی نورپردازی شهر مشهد). معماری و شهرسازی آرمان شهر، ۷(اولین ویژه نامه نورپردازی)، ۵۵-۶۶.
- بمانیان، محمدرضا. رفیعیان، مجتبی. ضابطیان، الهام. (۱۳۸۸). سنجش عوامل موثر بر ارتقای امنیت زنان در محیط های شهری (مطالعه موردی: محدوده اطراف پارک شهر-تهران، زن در توسعه و سیاست، ۲۶، ۴۹-۶۸).
- علوی طبری، هدا. (۱۳۹۵). اهداف و عوامل موثر در نورپردازی منظر شهری، فصل نامه هنر های کاربردی، ۷۱، ۵۹-۷۱.
- کشاورزی، زهره. تبریزی، نازنین. زال، محمدحسن. (۱۴۰۲). ارزیابی تأثیر شاخص های منظر شبانه شهری بر رونق گردشگری (مطالعه موردی: کلانشهر شیراز). مطالعات ساختار و کارکرد شهری، ۱۰(۳۷)، ۱۶۳-۱۴۳.

Chan, K.W. (2010). Fundamentals of China's urbanization and policy, China Review, 63-93.

- Conzen, MRG. (1960). Alnwick, Northumberland: A Study in Town-Plan Analysis. London: George Philip.
- Conzen, MRG. (2004). Thinking About Urban Form: Papers on Urban Morphology, 1932–1998. Oxford and New York: Peter Lang.
- Craven, P., Wellman, B. (1973). The network city. *Sociological Inquiry* 43(3–4), 57–88.
- Guan, X., Wei, H., Lu, Sh., Dai, Q., Su, H. (2018). Assessment on the urbanization strategy in China: Achievements, challenges and reflections, *Habitat International*, 71, 97-109.
- Houlden, V., Weich, S., Porto de Albuquerque, J., Jarvis, S., Rees, K. (2018). The relationship between greenspace and the mental wellbeing of adults: a systematic review. *PLoS One* 13 (9), e0203000
- Jacobs, J. (1961). *The Death and Life of Great American Cities*. New York: Vintage Books, pp.143–222.
- Jacobs, J. (2002). *The Death and Life of Great American Cities*, New York: Random House.
- Kamei, M., Wangmo, T., Leibowicz, B., Nishioka, Sh. (2021). Urbanization, carbon neutrality, and Gross National Happiness: Sustainable development pathways for Bhutan, *Cities*, 111, 102972.
- Katz, P., Scully, V., Bressi, TW. (1994). *The New Urbanism: Toward an Architecture of Community*. Vol. 10. New York: McGraw-Hill.
- Mouratidis, K. (2018). Built environment and social well-being: How does urban form affect social life and personal relationships?, *Cities*, 74, 7-20.
- Niță, V. (2020). Analyzing the relationship between tourism development and sustainability by looking at the impact on the environment. A study on the European Union countries. *CES Working Papers*, 5 (1).
- Oliveira, V., Medeiros, V. (2016). Morpho: Combining morphological measures. *Environment and Planning B: Planning and Design* 43(5), 805–825.
- Patino, J., Martinez, L., Valencia, I., Duque, J. (2023). Happiness, life satisfaction, and the greenness of urban surroundings, *Landscape and Urban Planning*, 237, 104811.
- Smith, N. (2002). New globalism, new urbanism: Gentrification as global urban strategy. *Antipode* 34(3), 427–450.
- Syamili, M.S., Takala, T., Korrensalo, A., Tuittila, E-S. (2023). Happiness in urban green spaces: A systematic literature review, *Urban Forestry & Urban Greening*, 86, 128042.
- UN (United Nations). (2019). *World Urbanization Prospects: The 2018 Revision (ST/ESA/SER.A/420)*. New York: United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division.

UN-Habitat (United Nations Human Settlements Programme). (2022). World Cities Report 2022. United Nations Human Settlements Programme.

Ye, Y., Yeh, A., Zhuang, Y., et al. (2017). "Form syntax" as a contribution to geodesign: A morphological tool for urbanity-making in urban design. *Urban Design International* 22(1), 73–90.

Zhang, A., Li, W., Wu, J., Lin, J., Chu, J., Xia, Ch. (2021). How can the urban landscape affect urban vitality at the street block level? A case study of 15 metropolises in China, *Urban Analytics and City Science*, 48(5), 1245–1262.

Zhang, A., Xia, C., Chu, J., et al. (2019). Portraying urban landscape: A quantitative analysis system applied in fifteen metropolises in China. *Sustainable Cities and Society* 46: 101396.

Zhong, Zh., Chen, Zh. (2022). Urbanization, green development and residents' happiness: The moderating role of environmental regulation, 97, 106900.